

METODISKIE IETEIKUMI

INTEGRĀCIJAS PROJEKTIEM LATVIJAS KULTŪRAS KANONA POPULARIZĒŠANAI

Maija Burima, Inese Valtere

Daugavpils Universitāte

Daugavpils Universitātes Mūžizglītības, kultūras un zinātnes komunikācijas
biedrība "Intelekta parks"

Daugavpils, 2015

Intelekta Parks

Par metodisko ieteikumu saturu atbild Daugavpils Universitātes Mūžizglītības, kultūras un zinātnes komunikācijas biedrība "Intelekta parks"
Projektu finansiāli atbalsta Islande, Lihtenšteina un Norvēģija
www.sif.gov.lv | www.eeagrants.lv | www.eeagrants.org

Anotācija

Metodiskie ieteikumi paredzēti projektu ieviesējiem, kas pievēršas Latvijas kultūras kanona aktualizēšanai ar īpašu fokusu uz latviešu valodas un Latvijas kultūras kanona integrētu apguvi. Metodiskie ieteikumi sniedz pamatinformāciju par Latvijas kultūras kanona misiju, izveidi, saturu, nozīmi un izmantošanas iespējām pilsoniskas sabiedrības, sociokultūras, vēstures aktualizācijas, Latvijas valstsmācības un latviešu valodas apguves projektos. Metodiskā materiāla saturs tika veidots, sintezējot Latvijā līdz šim tapušās un publiski pieejamās Latvijas kultūras kanonam veltītās saturiski metodiskās iestrādes un publikācijas. Uz to pamata projekta laikā tika izstrādāta integrētā latviešu valodas un Latvijas kultūras kanona apguves programma 80 stundām, 2 dienu ekskursijas maršruts, kas fokusēts uz nozīmīgu Latvijas kultūras kanona vērtību iepazīšanu, paraugnodarbību plāni un darba lapas.

Metodiskais materiāls piedāvā integrācijas projektu ieviesējiem divpadsmit aktivitāšu un darba formu aprakstus. Aktivitātes tika aprobētas projekta „Latviešu valodas un Latvijas kultūras kanona integrēta apguve mazākumtautību pārstāvjiem un nepilsoņiem *Būsim pazīstami: Latvijas Kultūras kanons*” latviešu valodas nodarbību apguves laikā un ieviešot neformālās komunikācijas aktivitāti mazākumtautību pārstāvjiem – “Latviešu valodas runātāju klubiņš”.

Nācijas kultūras kanons ir valstiski leģitīms instruments, kas palīdz saprast nācijas kultūras procesus un integrācijas izpratnē vieno sabiedrību, veidojot sapratni starp dažādām sociālām grupām. Kultūras kanons apkopo unikālas vērtības, kas mūs atšķir un izceļ citu kultūru kontekstā. Latvijas Kultūras kanona¹ ieviešanu pieteica un institucionalizēja LR Kultūras ministre (2004–2009) Helēna Demakova²:

“.. Kultūras kanona projekta norise man ir palikusi ļoti labi atmiņā, jo tas bija projekts, kuru kā kultūras menedžeris es pati arī vadīju. Pirmā apjaušana par Kultūras kanonu man bija 2007. gadā, kad biju komandējumā Dānijā, un Dānijas Kultūras ministrs .. iepazīstināja ar Kultūras kanona izstrādi tobrīd Dānijā. Tāpēc es uzveru, ka šis projekts bija politisks .. saprotu, ka Kultūras kanons ir pretruna kultūrai, jo kultūra ir nemītīgi mainīgs organisms, un katram ir savas prioritātes. Arī mans personīgais kanons nesakrīt ar visu pārējo uzskatiem, tāpēc tā ir pretruna, bet ja mēs to uzskatām kā politisku nepieciešamību, tad tā pretruna pazūd.”³

Nacionālais kultūras kanons aptver vēsturiski un ģeokulturāli lokalizētu nozīmju un vērtību atlasu. Tā ir iespēja noskaidrot gan valstiski vienojošās Latvijas kultūras kanona sastāvdaļas, gan arī iedzīvināt lokālās vērtības – mākslas, arhitektūras, literatūras, valodas/dialekta pieminekļus.

Vērtību veidošanās procesi ir daudzveidīgi un sazaroti. Pētot kādu vienu vērtību, ir jāapzinās tai piemītošā unikalitāte, tā jāsalīdzina un jāvērtē citu vērtību kontekstā. Latvijas kultūras kanona mērķi nacionālā līmenī – apzināt kanonus arī kopīgajā Eiropas kultūras telpā, tāpēc svarīgi, lepojoties ar unikālo savā zemē, neaizmirst, ka kultūras telpā mūsu vērtībām ir gara vai ideju radinieki, un apzināt arī tos, piemēram, jūgendstils, ar ko mēs lepojamies galvaspilsētā Rīgā, ļauj Latvijai identificēties Eiropas jūgendstila attīstībā.

¹ <http://www.kulturaskanons.lv/lv/1/> [skatīts 19.06.2015].

² **Te un turpmāk metodiskajā materiālā slīprakstā izceltais materiāls pārpublicēts no citiem avotiem, minot precīzu izmantotā avota bibliogrāfiju.**

³ Citēts pēc: Laķe, Anda. Latvijas kultūras kanons kā kultūras zīmju ceļš: šodien un Latvijas 100 gadei. PPP prezentācija. Rīgā, 15.10.2014.

Pieejams: http://www.lnkc.gov.lv/Uploads/2014/10/20/1413816197_4742.pdf [skatīts 19.06.2015].

Latvijas kultūras kanonā ir iekļautas 99 kultūras vērtības septiņās nozarēs:

Arhitektūra un dizains – 18 vērtības,

Kino – 12 vērtības,

Literatūra – 14 vērtības,

Mūzika – 12 vērtības,

Skatuves māksla – 15 vērtības,

Tautas tradīcijas – 13 vērtības,

Vizuālā māksla – 15 vērtības.

Kanona logo autors ir mākslinieks, dizainers Kirils Kirasirovs. Tas veidots kā karodziņš – pieturzīme, kas norāda īpaši atzīmējamas vietas Latvijas kultūrvidē.

Plašs ieskats kanona jēdziena nozīmē un interpretācijā sniegts Latvijas Nacionālās bibliotēkas 2014. gadā sagatavotajā un publicētajā metodiskajā līdzeklī “Latvijas kultūras kanons un tā izmantošanas iespējas bibliotēkā”⁴. Tajā skaidrots, ka vārda „kanons” oriģinālnozīme ir ‘niedre, olekts’, kas tika izmantota gan kā mērinstruments, gan mērvienība. Terminoloģijā šis jēdziens ar ebreju, grieķu un latīņu valodas starpniecību ienācis no Babilonijas⁵. Jēdziena „kanons” mūsdienu izpratnes pamatā ir grieķu „kanōn” (‘paraugs, mēraukla, norma’), kam laika gaitā izveidojušās vairākas nozīmes:

- tas, kas ir obligāts, vispārpieņemts;
- reliģijā – dogma, noteikums, rituāls, ko ieviesusi un sankcionējusi baznīca;
- mākslā – vispārpieņemtu stingru likumu kopums, kas reglamentē mākslas darba kompozīciju, kolorītu u. tml.;

⁴ Latvijas kultūras kanons un tā izmantošanas iespējas bibliotēkā [izdevumu sagatavojusi Māra Jēkabsons]. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2014, ISBN 978-9984-850-21-4
Pieejams: <http://dom.lndb.lv/data/obj/file/232004.pdf> [skatīts 19.06.2015].

⁵ Koivunen, Hannele, Marsio, Leena. Fair Culture? [tiešsaiste]: ethical dimension of cultural policy and cultural rights. Finland: Ministry of Education. Department for Cultural, Sport and Youth Policy, 2007, 125 lpp. ISBN 789524853835.
Pieejams: <http://www.culturalpolicies.net/web/files/47/en/FairCulture.pdf> [skatīts 19.06.2015].
Kolmane, Ieva. Olekts. *Karogs*, Nr. 1 (2009, janv.), 4.–7. lpp. ISSN 0132-6295.

– mūzikā – daudz balsīgas mūzikas forma, kurā divas vai vairākas balsis izpilda vienu un to pašu melodiju, ko tās uzsāk secīgi cita pēc citas.⁶

Vispārinot, „kanons” ir etalons, vērtību un principu modelis, ko izmanto, lai noteiktu, vai kaut kas ir labs vai slikts, pieņemams vai nepieņemams. Mākslā un kultūrā „kanons” ietver divas nozīmes:

1) kvalitatīvu, nozīmīgu, ietekmīgu, autoritatīvu darbu kolekcija;

2) noteikumi, metodes, paraugs, kā pareizi mākslinieciski izteikties kādā noteiktā mākslas vai kultūras jomā, žanrā.⁷ Piemēram, literatūras kanons cieši saistās ar jēdzieniem „klasika”, „zelta fonds” ar priekšstatu par literatūru, kas tiek atzīta par vērtīgu.⁸

Amerikāņu literatūrkritiķis Harolds Blūms (Harold Bloom, dz. 1930) uzskata, ka bez kanona (un arī bez tā kritikas) iespējams tikai teksts, ne literatūra. Piederība kanonam garantē kvalitāti, tāpēc kanons palīdz orientēties, salīdzināt, izvērtēt visu, kas rodas kādā nozarē.⁹ Tiek uzskatīts, ka kanonam ir liela nozīme izglītībā un personības attīstībā – pēc noteiktas kultūras „klasikas” akceptēšanas, cilvēkam ir vieglāk attīstīt savu individuālo gaumi un intereses.¹⁰ Kanona izveide ir cieši saistīta ar tādiem jautājumiem kā vērtēšana, kritēriji, iekļaušana/izslēgšana, diskriminācija, ideoloģija, vara.¹¹

⁶ Svešvārdu vārdnīca: vairāk nekā 16 000 citvalodu cilmes vārdu un terminoloģisku vārdkopu. [Jura Baldunčika red. Lab. un papild. 3. izd.] Rīga: Jumava, 2007. 336. lpp. ISBN 9789984383323

⁷ Koivunen, Hannele, Marsio, Leena. *Fair Culture?* [tiešsaiste]: ethical dimension of cultural policy and cultural rights. Finland : Ministry of Education. Department for Cultural, Sport and Youth Policy, 2007, 125 lpp. ISBN 789524853835. Pieejams: <http://www.culturalpolicies.net/web/files/47/en/FairCulture.pdf> [skatīts 19.06.2015].

⁸ Kolmane, Ieva. Olekts. *Karogs*, Nr. 1 (2009, janv.), 4.–7. lpp. ISSN 0132-6295.

Kultūras kanonā iekļautas 99 kultūras vērtības. Delfi.lv [tiešsaiste]. 2009. gada 13. marts.

Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/kulturas-kanona-ieklaudas-99-kulturas-vertibas.d?id=23499047>, skatīts 19.06.2015.

⁹ Landow, George, P. *The Literary Canon*. The Victorian Web [tiešsaiste]: literature, history, & culture in the age of Victoria. 1989 [skatīts 2013. g. 2. dec.].

Pieejams: <http://www.victorianweb.org/gender/canon/litcan.html> [skatīts 19.06.2015].

Miltiņa, Agnese. *Kultūras kanona nozīme kultūrizglītības aspektā*. Latvijas kultūras kanons – saliedētas sabiedrības stūrakmens [tiešsaiste]. Rīga: Kultūras ministrija [skatīts 2013. g. 22. nov.].

Pieejams: http://www.km.gov.lv/lv/masas/kultura_referati.html [skatīts 19.06.2015].

¹⁰ Purves, Alan C. *The Ideology of Canons and Cultural Concerns in the Literature Curriculum* [tiešsaiste]. New York: National Research Center on Literature Teaching and Learning University at Albany State University of New York, 1991. ii, 15 p. [skatīts 2013. g. 22. nov.]. Pieejams: <http://www.albany.edu/cela/reports/purvesideology.pdf>

¹¹ Barker, Chris. *The SAGE Dictionary of Cultural Studies*. London: Thousand Oaks; New Delhi: SAGE Publications, 2004. xxi, 211 p. ISBN 0761973400

Viens no vērtēšanas modeļiem varētu būt universālas estētiskas vērtības, kas dažos darbos ir atspoguļotas, bet citos ne.

Otru vērtēšanas modeli varētu saistīt ar atziņu, ka darba mākslinieciskā vai estētiskā vērtība pamatojas tā uzbūvē, kas ļauj to interpretēt aizvien no jauna.¹²

Daži zinātnieki gan apgalvo, ka literāro vērtību nerada pats teksts, bet gan to tam piešķir sabiedrība.¹³ Kristiešu teoloģijā ar terminu „kanons” tiek apzīmēts oficiāli atzītu svēto grāmatu kopums – tās Bībeles grāmatas, kuras Baznīca atzinusi par īstām un Dieva iedvesmotām, tādēļ patiesām, normatīvām un šķiramām no pārējās kristietības literatūras.¹⁴ Jāpiebilst, ka, piemēram, literatūras kritiķi nekad nav vēlējušies savus izveidotos kanonus darīt svētus: Šekspīrs varbūt bija dižens, taču viņš nebija Dievs.¹⁵ Vēsturiskā pieredze gan liecina, ka iekļaušana kanonā tomēr piešķir noteiktu oficiālu statusu un nodrošina acīmredzamas prioritātes, piemēram, pieejamību, garantiju, ka šie darbi tiks lasīti, par tiem būs interese.¹⁶ Kultūras kanons, nacionālais kultūras kanons arī „kultūras kanons” var būt saprotams vairākās nozīmēs – gan kā kultūras vērtību saraksts, gan kā paraugs vai mēraukla, gan konkrēts darbs.¹⁷

Kultūras kanona definīcija ir atkarīga gan no kultūras jēdziena izpratnes, gan kanona jēdziena interpretācijas. Tā kā mūsdienās kultūras jēdziens tiek uzskatīts par vienu no plašākajiem, daudznazīmīgākajiem un sarežģītākajiem jēdzieniem humanitārajās zinātnēs¹⁸, arī kultūras kanona definīcija var atšķirties pēc tā, kas tiek ņemts par pamatu kultūras jēdziena izpratnei, norobežojumam utt. Jāatceras, ka ar kultūru tiek saprastas ne tikai daudzveidīgās cilvēka darbības sfēras, bet arī pasaules uztveres un domāšanas modeļi, likumi, normas – viss, kas apliecina cilvēka eksistences

¹² Kolmane, Ieva. Olekts. *Karogs*, Nr. 1 (2009, janv.), 4.–7. lpp. ISSN 0132-6295.

¹³ Milner, Andrew. *Literature, culture and society*, 2nd ed. London; New York : Routledge, 2005. xi, p. 336 ISBN 0415307856.

¹⁴ *Latviešu konversācijas vārdnīca*, 8. sēj. Rīgā: A. Gulbja apg., 1932–1933. 15384.–15388. sl.

¹⁵ Milner, Andrew. *Literature, culture and society*, 2nd ed. London; New York: Routledge, 2005. xi, p. 336 ISBN 0415307856.

¹⁶ Landow, George, P. *The Literary Canon. The Victorian Web* [tiešsaiste]: literature, history, & culture in the age of Victoria. 1989. [skatīts 2013. g. 2. dec.].

Pieejams: <http://www.victorianweb.org/gender/canon/litcan.html>, skatīts 19.06.2015.

¹⁷ Baltiņa, Maija. Bez valodas? *Karogs*, Nr. 5/6 (2010, sept./dec.), 138.–141. lpp. ISSN 0132-6295.

¹⁸ Priedītis, Artūrs. *Ievads kulturoloģijā: kultūras teorija un kultūras vēsture*. Daugavpils: A.K.A., 2003. 227 lpp. (Kolekcija „Kulturoloģija”). ISBN 9984582167

jēgu noteiktā laikposmā.¹⁹ Tāpat kultūras kanona definīcija un saturs ir atkarīgs no kanona veidotāju mērķiem. Valodniece Maija Baltiņa piedāvā šādu kultūras kanona definīciju: „Nozīmīgu, izcilu, unikālu vērtību kopums, kam piemīt vai laika gaitā tiek piešķirts parauga vai mērauklas statuss”.²⁰ .. Šī definīcija varētu būt par pamatu elitāru vērtību saraksta veidošanai. Par globalizācijas izraisīto identitātes meklējumu rezultātā tapušo kultūras kanonu mērķi tiek uzskatīts mēģinājums rast vērtību orientierus savas kultūras un identitātes apzināšanā, veidot atpazīstamības zīmes, lai atšķirtu sevi citu kultūru un identitāšu vidū.²¹

Lai precīzāk raksturotu šos kanonus, lietojams termins „nacionālais kultūras kanons”, kas vērtību atlasī ierobežo gan vēsturiski, gan ģeokulturāli. Nacionālais kultūras kanons dod iespēju noskaidrot valstiski (nacionāli) vienojošas kultūras vērtības, kā arī iedzīvināt lokālās vērtības – mākslas, arhitektūras, literatūras, valodas (dialektu, izlokšņu) pieminekļus.²²

Nacionālie kultūras kanoni pamatā radušies kā kultūrpolitikas reakcija uz globalizāciju, imigrāciju, multikulturālismu, kultūras relatīvismu un tiek izmantoti, lai atsvaidzinātu nacionālo identitāti un veicinātu saliedētību.²³ Katrai sabiedrībai un kultūrai ir rakstīts vai nerakstīts kanons – tādu mākslas darbu un vērtību kopums, kas tiek uzskatīts par centrālo grupas pašdefinēšanā. Kultūras kanons spēlē ievērojamu lomu sabiedrības attīstībā: ja kāds ir iemācījies sazināties kultūras ietvaros, kļuvis šai kultūrai lojāls, viņam ir vieglāk kļūt neatkarīgam no šīs kultūras un iekļauties citās kultūrās.²⁴

¹⁹ Austruma, Spodra, Muižarāja, Inta. *Kulturoloģija vidusskolai*: māc. grām. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010. 216 lpp. ISBN 9789934013058

²⁰ Baltiņa, Maija. Bez valodas? *Karogs*, Nr. 5/6 (2010, sept./dec.), 138.–141. lpp. ISSN 0132-6295.

²¹ Miltiņa, Agnese. *Kultūras kanona nozīme kultūrizglītības aspektā*. Latvijas kultūras kanons – saliedētas sabiedrības stūrakmens [tiešsaiste]. Rīga: Kultūras ministrija [skatīts 2013. g. 22. nov.].

Pieejams: http://www.km.gov.lv/lv/masas/kultura_referati.html, skatīts 19.06.2015.

²² Turpat,

Pieejams: http://www.km.gov.lv/lv/masas/kultura_referati.html, skatīts 19.06.2015.

²³ Duelund, Peter. *National Cultural Canons as a Cultural Policy Response to Globalisation?* Compendium[tiešsaiste]: Cultural Policies and Trends in Europe, [2009] [skatīts 2013. g. 12. dec.].

Pieejams: <http://www.culturalpolicies.net/web/compendium-topics.php?aid=149>

²⁴ Purves, Alan C. *The Ideology of Canons and Cultural Concerns in the Literature Curriculum* [tiešsaiste]. New York: National Research Center on Literature Teaching and Learning University at Albany State University of New York, 1991. ii, 15 p. [skatīts 2013. g. 22. nov.].

Pieejams: <http://www.albany.edu/cela/reports/purvesideology.pdf> [skatīts 19.06.2015].

*Taču ir viedoklis, ka demokrātiskā sabiedrībā uz kanonu var raudzīties arī citādi – brīvāk, plašāk, daudzveidīgāk. Latvijas Nacionālā mākslas muzeja direktore Māra Lāce atzīst, ka „kanons” ir visai problemātisks vārds, ar kuru parasti tiek saprasta sastingusi vērtību sistēma. Taču kanons, viņasprāt, var būt arī paraugs, kuru ir iespēja radoši izmantot un neizmantot.*²⁵

*Dzejnieks un tulkotājs Uldis Bērziņš uzskata, ka jebkurš kanons ir interpretācija – tāda pati interpretācija kā, piemēram, izglītības programma vai enciklopēdija.*²⁶

Arī kultūrizglītības eksperte Agnese Miltiņa pievienojas viedoklim, ka kanonam nav jābūt neaizskaramai ikona, bet dzīvai, saprotamai un izmantojamai vērtībai.^{27 28}

Analizējot konkrētas kultūras kanona veidošanas prakses Dānijā un Nīderlandē, pētnieki atklāj šīs iniciatīvas ambivalentās sekas, kur virzībā uz nacionālās identitātes stiprināšanu un saliedēšanu tiek izraisīti arī citi efekti: sabiedrība nereti tiek sašķelta, saasināta identitāšu konkurence un dažkārt pat diskriminētas noteiktas sabiedrības daļas tiesības uz kultūru.

*Mūsdienās valstis rada kultūras kanonus, kas tiek veidoti kā nacionālās kultūrpolitikas atbildes pieaugošajai globalizācijai, imigrācijai, multikulturālismam un kultūras relatīvismam, tas kalpo kā nacionālās identitātes un sociālās kohēzijas sekmēšanas garantis*²⁹. *Tai pašā laikā kultūras kanona iniciatīva cieši tiek saistīta arī ar ideju par cilvēku tiesībām uz kultūru un brīvu iekļaušanu kultūras zīmju sistēmās, kas var tikt un var netikt panākta dažādu šīs iniciatīvas praksi ietvaros, jo kanons, kas radīts ar mērķi normatīvi saistīt cilvēkus ar noteiktām vērtībām, var kļūt arī par diskriminējošu faktoru cilvēku tiesību uz kultūru nodrošināšanā, ja kanonā tiek*

²⁵ Lāce, Māra. Vērtību atgādinājums un pieturas zīmes. *Karogs*, Nr. 1, 2009, janv., 123.–126. lpp.

ISSN 0132-6295

²⁶ Kultūras ministres Helēnas Demakovas runa konferencē „Latvijas kultūras kanons – saliedētas sabiedrības stūrakmens”, Rīgā, 2007. gada 6. decembrī. [tiešsaiste]. 06.12.2007. [skatīts 2013. g. 9. dec.]

Pieejams: <http://news.frut.lv/lv/culture/16761> [skatīts 19.06.2015].

²⁷ Miltiņa, Agnese. *Kultūras kanona nozīme kultūrizglītības aspektā*. Latvijas kultūras kanons – saliedētas sabiedrības stūrakmens [tiešsaiste]. Rīga: Kultūras ministrija [skatīts 2013. g. 22. nov.].

Pieejams: http://www.km.gov.lv/lv/masas/kultura_referati.html [skatīts 19.06.2015].

²⁸ *Latvijas kultūras kanons un tā izmantošanas iespējas bibliotēkā* [izdevumu sagatavojusi Māra Jēkabsons]. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2014.

²⁹ Duelund, Peter. 2009. *A sense of belonging: paradoxes of identity, nationalism and diversity in Europe and beyond*.

In: I. van Hamersveld and A. Sonnen, eds. *Identifying with Europe: reflections on a historical and cultural canon for Europe*. Amsterdam: Boekmanstudies, p. 162.

iekļautas tikai noteiktas dominējošās kultūras vērtības. Pēdējā tēze akcentē tieši kanona satura izvēles pamatprincipu nozīmi un lielo ietekmi uz sekām, kādas var radīt sabiedrībā kanona izveides process un tā izmantošana sabiedrības integrācijas un identitātes vajadzībām. Dāņu kultūrpolitikas pētnieks P. Duelunds norāda, ka 21. gadsimta sākumā kultūrpolitikas veidošanā arvien vairāk sāk iekļaut “jaunā nacionālisma” un kolektīvās identitātes elementus, kur ar jauno nacionālismu cita starpā tiek saprastas sekojošas iezīmes:

- nacionālās identitātes politika un imigrācijas politikas savstarpējā saistība;
- nacionālās vienotības atdzīvināšana ar skaidru nošķirumu starp „mēs” un „viņi”;
- pagrieziens no integrācijas uz asimilāciju (par spīti pretējai politiskai retorikai);
- kultūras mantojuma aktualizēšana uz pasaulei atvērto laikmetīgās mākslas formu rēķina;
- kultūras mantojuma, identitātes un kultūras institūciju naratīvu .. transformācija uz identitātes kosmopolītiskā formēšanas rēķina;
- kolektīva stigmatizācija un identitātes protekcijas pārsvars pār individuālajām cilvēktiesībām;
- prioritāte antropoloģiskiem konceptiem par kopīgām tradīcijām un vērtībām;
- klasiskā liberālā republikānisma ar tam raksturīgajām individuālām pilsoņu tiesībām un iekļaujošu sabiedrību nomaiņa ar partikulārismu, tribālismu un iekšēji vērstām paralēlām sabiedrībām;
- vienlīdzīgu sociālo un politisko tiesību un iespēju aizvietošana ar kulturālismu;
- uz cilvēktiesībām balstīts redzējums, ka pret visiem cilvēkiem, neskatoties uz viņu atšķirībām, jāizturas vienlīdzīgi, tiek aizstāts ar politisku multikultūriskumu: atšķirīga attieksme pret cilvēkiem to atšķirību dēļ.³⁰

“Jaunā nacionālisma” ideoloģisko pamatprincipu nozīme šī pētījuma ietvaros tiek saistīta ar teorētisku pausto atziņu, ka par vienu no jaunā nacionālisma

³⁰ Duelund, Peter (2011). The Impact of the New Nationalism and Identity Politics on Cultural Policy-making in Europe and Beyond. P. 7, skat. 12.09.2013.
Pieejams: http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/cwe/CWETP-Duelund_en.pdf

izpausmēm tiek minēta tieši kultūras kanona izstrādes iniciatīva Dānijā, Nīderlandē un Latvijā. Tiesa, katrā valstī ir specifiski kultūras kanona mērķi, izveides kārtība, bet kā kopējais visu valstu projektos tiek raksturots fakts, ka kultūras kanona radīšana ir ilustrācija tam, kā valstis ar kultūrpolitikas palīdzību apliecina dažādas identitātes paradigmas un interpretācijas.

Tā P. Duelunds norāda³¹, ka Dānijas un Nīderlandes kultūras kanonu projektiem ir atšķirīgi mērķi, jo Dānijas gadījumā iniciatīva tiek pamatota un tās argumentācijā tiek izmantota tā saucamā jaunā nacionālisma ideoloģija (nacionālā konservatīvisma modernākais atzars), bet Nīderlandes pieeja balstīta multikulturālisma pamatprincipos, kas ir vēl viens apliecinājums faktam, ka viens un tas pats instruments var tikt lietots dažādu mērķu sasniegšanai un attiecīgi – panākt atšķirīgus rezultātus. Dānijas un Nīderlandes kanoni labi ilustrē, kā nacionālās valdības īsteno divas pieejas nacionālās identitātes stiprināšanai:

– Dānijas gadījumā kanona mērķis ir apkopot un parādīt dižākos un nozīmīgākos Dānijas kultūras mantojuma darbus, atklāt, ar ko dāņi ir īpaši globālajā pasaulē, un šeit dominē centieni nodrošināt vienotu identitāti, kas balstīta „pirmatnējā” etnisko dāņu identitātē, faktiski paredzot citu kultūras grupu integrāciju uz šīs bāzes.

– Nīderlandes kanona mērķis bija identificēt tos vēsturiskos un kultūras notikumus, kas ir pamatā šodienas Nīderlandei tādai, kāda tā ir, lai iepazīstinātu visu sabiedrību ar Nīderlandi kā daļu no Eiropas un pasaules; tas ietvēra arī primāru nepieciešamību izstrādāt izglītības sistēmā izmantojamu materiālu, kas radītu vienotu izpratni par Nīderlandes kultūru un vēsturi, bet kanona autori paredzēja, ka tam jāatspoguļo visu Nīderlandes iedzīvotāju kolektīvā atmiņa, kā arī jāparāda citu kultūru ietekmes. Nīderlandes kanona mērķis nav mākslīgi konstruēt vienotu identitāti; tas sākotnēji tika veidots, pamatojoties multikulturālisma ideoloģiskajos pamatprincipos, kaut šobrīd analītiķi to raksturo kā interkulturālisma izpausmi³².

³¹ Duelund, Peter (2011). The Impact of the New Nationalism and Identity Politics on Cultural Policy-making in Europe and Beyond. P. 7, skat. 12.09.2013.

Pieejams: http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/cwe/CWETP-Duelund_en.pdf

³² Fijhoff, W. The Relevance of Dutch History, or: Much in Little? Reflections on the Practice of History in the Netherlands.

Jāsecina, ka Kultūras kanona iniciatīvas politiski ideoloģiskais pamatojums skatāms kā nozīmīgs iniciatīvas attīstības priekšnoteikums, kas būtiski ietekmē tās virzību un ilgtspēju.

Konsekventas politikas īstenošanas priekšnosacījums ir sabiedriski politiska vienošanās, kurš no diviem principiem kanona iniciatīvas īstenošanā tiks prioritēts: normatīva piesaiste vienotai vērtību kopai vai kultūru dažādību atzīšana. Politisko prioritāšu maiņa, mainoties politisko spēku samēram un valdībām, tai skaitā, kultūras ministriem, var kalpot kā šķērslis vai stimul (atkarībā no kultūras un izglītības nozari pārraugošo ministru politiskās piederības) kanona iniciatīvas principiālam un konceptuālam atbalstam, tādējādi vājinot kultūras kanona iniciatīvas attīstības konsekvenci gadījumā, ja tās ieviešanas kompetence attiecināta tikai uz valsts institūcijām.³³

Katrai sabiedrībai un kultūrai ir rakstīts vai nerakstīts kanons – tādu mākslas darbu un vērtību kopums, kas tiek uzskatīts par centrālo grupas pašdefinēšanā. Kultūras kanonam ir būtiska loma sabiedrības attīstībā: ja kāds ir iemācījies sazināties kultūras ietvaros, kļuvis šai kultūrai lojāls, viņam ir vieglāk kļūt neatkarīgam no šīs kultūras un iekļauties citās kultūrās.³⁴

Latvijas kultūras kanona iedzīvināšanai iespējamās daudzveidīgas formas. Metodiskajā materiālā piedāvātas divpadsmit aktivitātes, kas izmantojamas ar integrācijas un sociokultūras kompetences pilnveidi saistītu projektu ieviešanā. Tās ietver aktivitātes nosaukumu, mērķi, aprakstu un ar aktivitātes saturu saistītus ieteikumus (gramatikas jautājumus, funkcionālās frāzes, atbalsta leksiku) latviešu valodas prasmju apguvei.

Pieejams: www.bmgn-lchr.nl/index.php/bmgn/article/...1.../7168, skatīts 12.09.2013.

³³ Materiāls no: Laķe, Anda, Hermane, Agnese, Tjarve, Baiba Latvijas kultūras kanona veidošanas metodoloģiskie kritēriji un principi „Vienotu Latvijas Kultūras kanona veidošanas metodoloģisko principu un kritēriju noteikšana”. *Novērtējuma pētījums*. Rīga, 2013, 17.–19. lpp.

Pieejams: [www.km.gov.lv/lv/doc/noderiga/Kulturas Kanons 2013_petijums.pdf](http://www.km.gov.lv/lv/doc/noderiga/Kulturas_Kanons_2013_petijums.pdf) [skatīts 19.06.2015].

³⁴ Purves, Alan C. *The Ideology of Canons and Cultural Concerns in the Literature Curriculum* [tiešsaiste]. New York: National Research Center on Literature Teaching and Learning University at Albany State University of New York, 1991. ii, 15 p. [skatīts 2013. g. 22. nov.].

Pieejams: <http://www.albany.edu/cela/reports/purvesideology.pdf> [skatīts 19.06.2015].

LATVIJAS KULTŪRAS KANONA POPULARIZĒŠANAS AKTIVITĀTES

☞ Diskusija “Latvijas kultūras kanona nozīme”

Mērķis – veidot izpratni par kultūras kanona funkciju un Latvijas kultūras kanona savdabību, iepazīties ar Latvijas kultūras kanonā iekļautajām vērtībām un to nozīmi Latvijas valstiskuma un latviskās identitātes izveidē.

Diskusijas problēmjautājumi

Kāpēc ir/nav vajadzīgs Latvijas
Kultūras kanons?
Kādam tam ir/nav jābūt?
Kas to veido?
Kas ir atbildīgs par tā izveidi?
Kam jāfinansē?
Ko ar to darīt, kad izveidots?
Vai kanons ir maināms?

Gramatika, funkcionālās frāzes, atbalsta leksika

Teikuma konstrukciju izveide (salikts pakārtots, salikts sakārtots teikums).

Īpašības un apstākļa vārdu salīdzināmās pakāpes; īpašības vārdu locīšana, īpašības vārdu noteiktās galotnes, īpašības vārda un lietvārda saskaņošana.

Pamatojuma palīgteikuma lietošana.

Komunikatīvās konstrukcijas vajadzības izteiksmē (*D. kam? jādara kas?*).

Funkcionālās frāzes: *ir izveidots (-ta); ir iekļauts (-ta); ievērojamais režisors / arhitekts / rakstnieks; kanons ir vajadzīgs..., lai saglabātu..., iemācītos..., apgūtu..., nostiprinātu ... (A. ko?).*

Atbalsta leksika: viedokļa un argumentu strukturēšana, izmantojot iespraudumus: *manuprāt, pirmkārt, otrkārt, piemēram, proti, u.c.*

☉ Individuālais darbs “Sava kultūras kanona veidošana”

Mērķis – mudināt aktivitātes dalībniekus pievērsties padziļinātai Latvijas kultūras vērtību izpētei, veicināt monoloģiskās un publiskās runas prasmi.

Ja kanona veidošanā piedalītos visa kopiena, vietējo vērtību apzināšana ne tikai veicinātu iedzīvotāju informētību un izglītību par kultūru, bet arī sekmētu saliedētību, piederības izjūtu un pašapziņu. Tāpēc metodiskajos ieteikumos ir iekļauta aizraujoša un kreatīva aktivitāte – “Sava kultūras kanona veidošana”. Nodarbības laikā vai mājās aktivitātes dalībnieki aicināti individuāli, grupās vai pāros veidot un prezentēt sava novada, reģiona vai noteiktas sociālās grupas kultūras kanonu. Savs kanons varētu būt arī katrai pilsētai, pagastam. Tikpat produktīva, apgūstot latviešu valodu un Latvijas kultūras kanona saturu, varētu būt personīgo kanonu veidošana.

Gramatika, funkcionālās frāzes, atbalsta leksika

Skaitļa vārdi, to locīšana; gada skaitļu un datumu rakstīšana un nosaukšana.

Īpašvārdu rakstīšanas specifika, abreviatūru lietojums.

No _____ .gada līdz _____ .gadam.

Gadā (kad? L.); janvārī (kad? L.); martā (kad? L.).

Viens – pirmais; divi – otrais utt.

Nosacījuma palīgteikumu izveide un to pareiza lietošana.

Personas vietniekvārdu lietojums locījumos (*es, man, mani, tu, tev, tevi* u.c.), piederības vietniekvārdu (*mans, tavs, mūsu, viņu* u.c.) locīšana un lietojums sava viedokļa izteikšanai un pamatošanai, sarunas partneru viedokļa uztverei un izpratnei.

☪ Rakstu darbs “Manas simpātijas Latvijas kultūras kanonā”

Mērķis – veicināt detalizētu Latvijas kultūras kanona vērtību iepazīšanu un vienas vērtības padziļinātas studijas; uzlabot rakstītprasmi, veidot rakstīšanas stratēģijas par konkrētu objektu.

Uzrakstīt eseju (vārdu skaits tiek noteikts atbilstoši aktivitātes dalībnieku zināšanu līmenim) par tīkamāko Latvijas kultūras kanona vērtību, prezentēt to nodarbības laikā, apspriest to ar citiem kursantiem, atbildot uz aktivitātes vadītāja un citu aktivitātes dalībnieku jautājumiem, aizstāvēt izvēlētas vērtības vietu kanonā.

Gramatika, funkcionālās frāzes, atbalsta leksika

Divdabja teiciens, teikumu ar divdabja teicienu veidošanas specifika.

Apstākļa vārds, apstākļa vārdu salīdzināmās pakāpes.

Saikļi; to izmantojums konstrukciju un teikumu izveidē.

Darbības vārda īstenības izteiksmes saliktie laiki.

Apzīmētāja un papildinātāja palīgteikumu veidošana.

Funkcionālās frāzes: *izvēlējos raksturot, vēlos pievērsties, sniedzis lielu ieguldījumu Latvijas teātra/ arhitektūras/ literatūras attīstībā; ieviesis (A. ko?).*

☉ Grupu darbs “Jaunais kultūras kanons”

Mērķis – veicināt aktivitātes dalībnieku interesi par Latvijas kultūras vērtībām, kas ir radītas laikā no 1991. gada un nostiprināt runāšanas prasmi.

Grupu darba pirmajā kārtā grupām, pamatojoties uz darbu ar tekstu, jāizveido savi kultūras kanona vērtību saraksti, iekļaujot tajos trīs vērtības, kas radītas Latvijā laikā no 1991. gada kādā no Latvijas kultūras kanonā pārstāvētajām septiņām jomām: arhitektūra un dizains, kino, literatūra, mūzika, skatuves māksla, tautas tradīcijas, vizuālā māksla.

Aktualizēt ar Atmodas laiku saistītus notikumus.

Grupas prezentē un salīdzina savus kultūras kanona sarakstus, pamato tajos iekļauto darbu izvēli.

Skolotājs skaidro jauno leksiku, aktivitātes dalībnieki fiksē to savos pierakstos un nostiprina ar jautājumu uzdošanu.

Gramatika, funkcionālās frāzes, atbalsta leksika

Lietvārds un īpašības vārds apzīmētāja lomā, vairāku apzīmētāju saskaņošana.

Lietvārdu lietošana pēc vārdiem *nav, daudz (Ģ. kā?)*.

Veidot un izprast salīdzinājumus – *labāks nekā ..., izcilāks par ..., nav tik atpazīstams kā ...*

Prast izteikt attieksmi, formulēt un pamatot vērtējumu.

Funkcionālās frāzes: *kultūras mantojums, mākslas vērtības, Latvijas kultūras telpa, kultūras vērtību daudzveidība, jaunrades process*.

☯ Valodas spēle “Kā es papildinātu kultūras kanonu”

Mērķis – izkopt iemaņas sistemātiski apzināt tradicionālās un mūsdienu kultūras sasniegumus, veidot prasmes formulēt un argumentēt savu viedokli par kultūras procesu un fenomeniem.

Katrs aktivitātes dalībnieks apzina, izvēlas un sagatavo prezentāciju par 3–5 mūsdienu kultūras vērtībām (grāmatas, teātra izrādes, būves, skaņdarbi, ekranizējumi, materiālās kultūras vērtības u.c.), kas nav iekļautas Latvijas kultūras kanonā. Prezentācijai jābūt pārliecinošai, lai to “iekļaušanai” kultūras kanonā piekristu citi aktivitātes dalībnieki.

Gramatika, funkcionālās frāzes, atbalsta leksika

Vajadzības izteiksme – *jāiekļauj, jāpapildina, jāpilnveido.*

Vēlējuma izteiksme – *būtu, iekļautu, papildinātu, pievienotu.*

Funkcionālās frāzes: *man šķiet, ka...; domāju, ka...; manu gaumi raksturo tādas kultūras vērtības kā...; mani saviļņo...*

Atbalsta leksika: *emocionāls, izcils, savdabīgs, oriģināls, neparasts, daudzveidīgs, vērtīgs, nacionāls; iespaidot, raksturot, pievērst uzmanību, veicināt.*

☉ Aptauja “Kultūras kanons masu – elitārās kultūras kontekstā”

Mērķis – pievērsties Latvijas kultūras kanonā iekļautajām Latvijas kultūru raksturojošām vērtībām dažādās mākslas jomās, ar kurām lepojamies un kurām vajadzētu veidot ikviena Latvijas iedzīvotāja kultūras pieredzes pamatu, nodrošinot piederības izjūtu Latvijai; rosināt diskusiju par kanona atbilstību masu un elitārās kultūras cienītāju gaumei, nostiprināt jautājumu uzdošanas, atbilžu rakstiskas fiksēšanas, iegūto rezultātu analīzes un sistematizēšanas prasmes.

Skolotāja uzdevums kursantiem mājas darbu – aptaujāt 10 cilvēkus un noskaidrot viņu viedokli par vērtībām, kas noteikti būtu iekļaujamas kādā no Latvijas kultūras kanona jomām. Aptauja tiek pakārtota apgūstamās tēmas saturam.

Rezultātā var salīdzināt aktivitātes dalībnieku aptaujāto cilvēku kultūras kanonu.

Visvienkāršāk šādu aptauju organizēt anketēšanas formātā, kad grupā kopīgi tiek izstrādāts kultūras vērtību uzskaitījums un katrs aktivitātes dalībnieks aicina izvēlētos respondentus sarakstā atzīmēt tās vērtības, kuras uzskata par kanona cienīgām vai papildina sarakstu ar citām.

Gramatika, funkcionālās frāzes, atbalsta leksika

Vārdu kārtība teikuma izveidē, uzdodot jautājumu, saikļa ‘vai’ izmantojums.

Īpašības vārdu salīdzināmās pakāpes.

Saikļu ‘tāpēc ka’ un ‘tādēļ ka’ lietojums.

Funkcionālās frāzes un atbalsta leksika: *pēc jūsu domām...; jūsuprāt, tavuprāt; nozīmīgs, leģendārs, izvēlēties, vēlēties, izvēle, savu izvēli es pamatoju ar šādiem argumentiem...; nav iedomājams, tik spilgts!*

☪ Domu karte “Kultūras kanona zīmē”

Mērķis – rosināt diskusiju par Latvijas kultūras kanona nozīmi un funkcijām, par elitārās un masu kultūras mijiedarbi Latvijā, nepieciešamību katram Latvijas pilsonim būt pazīstamam ar Latvijas kultūras vērtībām.

Aktivitātes dalībnieki pa vienam, pāros vai grupā izveido sienas plakātus, kas vizuāli atveido kanona vērtības. Plakātus ieteicams veidot pa kanonā pārstāvētajām jomām, ievērojot kanona vērtību tapšanas hronoloģisko principu, kā „logus” uz vērtībām.

Gramatika, funkcionālās frāzes, atbalsta leksika

Darbības vārda īstenības izteiksmes vienkāršās un saliktās tagadnes laiku lietojums pirmajā personā.

Veidot un izprast salikteņus un lietvārdu nozīmi ar izskaņām *–ums, –šana, –šanās*.

Funkcionālās frāzes: *mēs uzskatām, gribam uzsvērt, diskusijas rezultātā secinājām, esam izvērtējuši, esam vienojušies, vēlamies iepazīstināt, kultūrvēsturiska nozīme*.

Atbalsta leksika: *krājums, kopums, veidošanās, iesaistīšanās, vēlēšanās, veidošanās, apkopojums, izvērtēšana, izskatīšana, starptautisks, priekšstats, tautasdziesma, patstāvīgs, pastāvīgs, daudzbalstīgs*.

☯ “Dārgumu lāde”

Mērķis – pievērsties Latvijas kultūras kanona vērtību apguvei interaktīvā veidā, aktivizējot asociatīvo saikņu veidošanu starp kultūras kanona vērtībām un mūsdienu reālijām, lai tādējādi izprastu kultūras kanona vērtību unikalitāti un nozīmi kopējo sociālpolitisko procesu kontekstā, aktualizēt antropoloģisku Latvijas kultūras kanona interpretāciju.

Aktivitātes dalībnieki skolotāja sagatavotajā metaforiskajā “dārgumu lādē” ievieto priekšmetus, kas, pēc viņu domām, saistīti ar Latvijas kultūras kanonu un komentē savu izvēli. Komentāra sagatavošanai tiek izmantoti Latvijas kultūras kanonam vēlti izteikumi, metaforas, epiteti. Tos pirms aktivitātes skolotājs ir apkopojis internetā un presē, pavairojis un piedāvā aktivitātes dalībniekiem kā atbalsta tekstu.

Gramatika, funkcionālās frāzes, atbalsta leksika

Lokāmu un nelokāmu vārdu savienojumu lietošana: *īpašības vārds + lietvārds; lietvārds G. + lietvārds.*

Funkcionālās frāzes: *goda tērps, svētku drānas, tautas tradīcijas, tautas atmiņa, līksms satraukums, apskaidrotas skumjas, visvairāk apcerētais un apbrīnotais, hierarhijā ieņem visaugstāko vietu, izcils roku darbs, nav zaudējis savu simbolisko nozīmi arī mūsdienās, viens no spēcīgākajiem dzinuļiem, spēcīgs simboliskais uzpildījums, spēcīgākais, dzīvotspējīgākais, visaptverošākais Latvijas kultūras fenomens.*

Atbalsta leksika: *neatkarīgs, mūsdienīgs, simbolisks, tehnisks, profesionāls, savdabīgs.*

☉ Prāta vētra „Mūsdienu cilvēks krustcelēs starp elitāro un masu kultūru”

Mērķis – veicināt jaunus asociatīvus domāšanas paņēmienus un Latvijas kultūras kanona vērtību atpazīstamību, jau esošo viedokli un zināšanas papildināt ar jaunu skatupunktu.

Aizraujošs pasākums Latvijas kultūras kanona apguvei un viedokļu apmaiņai par masu – elitārās, augstās – zemās kultūras kontrastiem un vērtībām bērniem, jauniešiem un pieaugušajiem. Nepieciešama tāfele vai cits materiāls, kur pierakstīt idejas. Vislabāk, ja kanona apzīmēšanai vai definēšanai tiek noteiktas robežas, piemēram, ne vairāk par trīs vārdiem, tikai lietvārdi u.c., taču var mēģināt apkopot pilnīgi visas idejas, asociācijas, ko raisa vārdu salikums „Latvijas kultūras kanons”.

Gramatika, funkcionālās frāzes, atbalsta leksika

Sinonīmu un antonīmu lietojums, vārdi tiešajā un pārnestajā nozīmē.

Apzīmētāja un papildinātāja palīgteikumu veidošana un lietošana.

Darbības vārda personu formu lietojums darāmajā un ciešamajā kārtā.

Funkcionālās frāzes: *tradīcija, kura radās...; tradīcija, ko veido ...; tradīcija, kas tika uzsākta...; objekts, kas tika uzcelts ...; objekts, kam piešķīra ...; objekts, ko var apskatīt...; mākslas darbs, ko radīja ...; mākslas darbs, kuru atpazīst, mākslas darbs, ko apbalvoja ...*

Atbalsta leksika: *raksturot, mudināt, saglabāt, izcelt, darināt, veidot, piešķirt, atspoguļot, godināt, pieminēt, balstīt.*

☉ Konkurss “Latvijas kultūras kanons

21. gadsimta junioriem un senioriem”

Mērķis – iesaistīt Latvijas kultūras kanona vērtību iepazīšanas un papildināšanas procesā plašu Latvijas iedzīvotāju auditoriju, visus vecumposmus un sociālo grupu pārstāvjus, rosinot viņu interesi par visās jomās iekļautajām Latvijas kultūras kanona vērtībām, kas simbolizē nacionālo identitāti un junioriem/senioriem aktuālus kultūras faktus savā novadā vai pilsētā, lai kanona vērtības kļūst zināmas sabiedrībā un tām būtu potenciāls tikt pārmantotām nākamajās paaudzēs.

Latvijas kultūras kanona papildināšanā jāiesaista ne tikai jaunieši, bet arī gados vecāki cilvēki. Aktivitātes ietvaros ieteicams izstrādāt sistemātiskai izpētei paredzētu jautājumu kopu un organizēt konkursus par Latvijas kultūras kanonu. Aktivitātes vadītāji kopā ar aktivitātes dalībniekiem sagatavo jautājumus par Latvijas kultūras kanonā iekļautajām vērtībām, atbildes uz jautājumiem, atbilžu vērtēšanas kritērijus un noorganizē kompetentas žūrijas komisijas darbu. Tiek izsludināts konkurss plašākai auditorijai. Saņem atbildes, izvērtē tās, tiekas ar uzvarētājiem konkursa noslēguma pasākumā, kas paredzēts plašai auditorijai.

Gramatika, funkcionālās frāzes, atbalsta leksika

Divdabju ar galotnēm *–is, –usi, –ies, –usies* lietošana.

Priedēkļu lietošana darbības vārdu *kopt/izkopt, teikt / pieteikt, vienot / pievienot* runātprasmes un rakstītprasmes pilnveidē.

Funkcionālās frāzes: *ir pieteicis/pieteikusi, izkopis/izkopusi, veidojis / veidojusi, saglabājies / saglabājusies, pārmantojis / pārmantojusi, specializējies / specializējusies, glabājies / glabājusies, pievienot (ko?)*.

Atbalsta leksika: *atvēlēt, turpināt, nezaudēt, neaizmirst*.

☉ “Literatūras pārles Latvijas kultūras kanonā”

Mērķis – iepazīt Latvijas kultūras kanona jomas “Literatūra” autoru tekstus un tajos tēloto ideju pasauli, interpretēt tos mūsdienu sabiedrības vērtību kontekstā.

Lasīt pedagoga iepriekš izvēlētos fragmentus no Latvijas kultūras kanona jomā “Literatūra” iekļauto autoru darbiem, kuru problemātika sasauucas ar jautājumiem, par kuriem diskutē mūsdienu sabiedrība: indivīds – sabiedrība, materiālais – garīgais, intelekts – nauda, paaudžu konflikti, kultūra – daba; cilvēks – politika, piemēram, Ērika Ādamsona stāstu krājums “Smalkās kaites”, Vizmas Beševicas trioloģija „Bille”, Rūdolfa Blaumaņa novele „Indrāni” u.c.

Izlasīt šajā materiālā piedāvātās trīs publiski paustās interpretācijas, izteikumus vai viedokļus par šiem darbiem un katram aktivitātes dalībniekam izvēlēties to, kas visvairāk atbilst viņa uzskatiem un pasaules redzējumam.

Grupa sadalās nelielās grupās atbilstoši izvēlētajām atziņām. Notiek diskusija un argumentētu viedokļu izteikšana par kanonā iekļauto latviešu rakstnieku darbos paustajām ētiskajām un estētiskajām atziņām.

Katra grupa veido “aizstāvības runu” par izvēlētajās atziņas universālismu – atbilstību darba sižetam, uzrakstīšanas laikam un daudzām dzīves situācijām.

Skolotāji var meklēt arī citas atziņas, pakārtojot grupas vecumposmam vai valodas zināšanu līmenim.

Kā variants iespējama argumentētās esejas rakstīšana ar aktivitātes dalībniekam atbilstošu vārdu skaitu.

Ēriks Ādamsons. Stāstu krājums “Smalkās kaites” (1937)

„Ādamsons nav nekādā veidā manifestējis savus estētiskos principus, tomēr kā programmatisku var uztvert kāda viņa dzejoļa rindu: “Tas Kungs ar mani rotaļājas”. Proti, Ādamsona īsprozā personas liekas pakļautas vienvienīgām aklām nejaušībām; tām nav varas nedz pār pasauli, nedz pār sevi – rodas iespaids, ka ar tām kāds patiesi rotaļājas”.³⁵ (Guntis Berelis)

³⁵ Berelis, Guntis. *Smalkās kaites, Ēriks Ādamsons*. Letonika.lv.

Pieejams: <http://www.letonika.lv/groups/default.aspx?title=LKK%20resurss/65> [skatīts 19.06.2015].

Vizma Belševica. Trilōģija „Bille” (1995 – 1999)

„Pieaugušo pasaule “Billē” ir nežēlīga pret bērniem. Un bērni to pārdzīvo – no asarām un pašiem nesaprotamas vainas izjūtas sākumā līdz ironijai vēlāk. Bille zina, ko nozīmē izdzīvot, un zina, cik sarežģīti ir izšķirties brīžos, kad ir grūti saglabāt godīgumu un cilvēciskumu. Gan bērnam, gan pieaugušajam. Vizmas Belševicas “Bille” ir vēstījums bez ilūzijām par pasauli un cilvēkiem, neapsolot, ka pasauli iespējams pārveidot, taču tajā iespējams saglabāt godīgumu un skaidru redzējumu.”³⁶ (Raimonds Briedis)

Rūdolfs Blaumanis. Noveles un luga „Indrāni” (1904)

„Blaumaņa vēstījums ir it kā vēsi objektivizēts: viņu interesē fakts, notikums un psiholoģiskās kolīzijas, kas ar to saistītas. Blaumaņa īsproza un dramaturģija apstiprina pašsaprotamu patiesību: arī provincē – un nebūt ne “augstākajā sabiedrībā” – vērpjas šekspīriskas kaislības, nepieciešams vien rakstnieks ar Šekspīra cienīgu talantu, lai tās ieraudzītu un aprakstītu. [..]

“Indrānos” klasiskā “tēvu un dēlu” problēma krietni pāraug gan sadzīviskā sižeta, gan ar reālījām precīzi iezīmētā laikmeta robežas.”³⁷ (Guntis Berelis)

Gramatika, funkcionālās frāzes, atbalsta leksika

Lasīt saprast un vērtēt populārzinātnisku un daiļliteratūras tekstu, atpazīstot, uztverot un lietojot saliktus sakārtotus un saliktus pakārtotus teikumus, salikteņu un svešvārdu lietošana.

Pabeigtas darbības izteikšanas veidi – darbības vārdi ar priedēkļiem.

Funkcionālās frāzes: *galvenais varonis, autora attēlotais laikmets, rakstnieka tēlotie notikumi, literārā virziena pamatlicējs, darbojies žurnālistikā, pirmo reizi latviešu literatūrā, akcentu pārbīde, daiļrades kodols*

Atbalsta leksika: *proza, dramaturģija, dzeja, vēstule, dienasgrāmata, motīvi, estētisks, sadzīve, uzrakstīt, parādīt, papildināt, pasludināt, uzsvērt, piebilst.*

³⁶ Briedis, Raimonds. *Gadu gredzeni. Vizma Belševica*. Letonika.lv.

Pieejams: <http://www.letonika.lv/groups/default.aspx?title=LKK%20resurss/66> [skatīts 19.06.2015].

³⁷ Berelis, Guntis. *Noveles, Rūdolfs Blaumanis*. Letonika.lv.

Pieejams: <http://www.letonika.lv/groups/default.aspx?title=LKK%20resurss/68> [skatīts 19.06.2015].

☉ “Latvijas kultūras kanons viedokļu krustpunktā”

Mērķis – demonstrēt aktivitātes mērķauditorijai viedokļu dažādību diskusijās par Latvijas kultūras kanonu. Veicināt katra dalībnieka viedokļa izveidi par Latvijas kultūras kanonu un nepieciešamību popularizēt kultūras mantojuma nozīmīgākās vērtības kā nācijas vienotājelementu.

Izlasīt ar Latvijas kultūrpolitiku un kultūras procesu attīstību saistītu personu izteikumus par Latvijas Kultūras kanonu. Izvēlēties to atziņu, kas vislabāk raksturo kursanta viedokli un pamatot savu izvēli.

1. *“Tika veikts pētījums „Latvijas jauniešu priekšstati par kultūras kanonu”, kurā izskan viedoklis, ka „kultūras kanona nozaru eksperti atlasīja vērtības, kas atspoguļo katras nozares profesionāļu spriedumu kā pamatu atlasei, turklāt eksperti pārstāv ne tikai īpašu izglītību un pieredzi guvušās sabiedrības daļas skatījumu uz vērtībām, bet arī noteiktas paaudzes priekšstatus – vidējās un vecākās”³⁸.*
2. *“Šo Kultūras kanonu nevajadzētu uztvert kā sastingušu un nemainīgu dogmu. Tas ir process, kam vajadzētu atrasties mainībā un attīstībā. Ļoti ceru, ka sabiedrībā raisīsies aktīvas diskusijas. Eksperti tās labprāt uzklausīs un tālāk, veidojot Kanona galīgos sarakstus, izdiskutēs savā starpā. Man šķiet, ka kultūras vērtību identifikācija var aizraut visplašāko sabiedrību,”* uzskata Latvijas Kultūras kanona patronese, Latvijas Nacionālā mākslas muzeja direktore Māra Lāce.³⁹
3. *„Latvijas Kultūras kanons līdzīgi kā citās Eiropas valstīs tiek veidots kā izcilāko un ievērojamāko mākslas darbu un kultūras vērtību kopums, kas atspoguļo nācijas visu laiku nozīmīgākos sasniegumus kultūrā. Kultūras kanonā tiks iekļautas Latvijas kultūru raksturojošās vērtības dažādās mākslas jomās, ar*

³⁸ Lake, Anda, Hermane, Agnese, Tjarve, Baiba. *Latvijas kultūras kanona veidošanas metodoloģiskie kritēriji un principi*. Rīga, 2013.

Pieejams: file:///C:/Users/Inese%20W/Downloads/Kulturas_Kanons_2013_petijums.pdf [skatīts 19.06.2015].

³⁹ Lāce, Māra. *Kultūras kanona veidotāji aicina sabiedrību diskutēt par vērtībām*.

Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/kulturas-kanona-veidotaji-aicina-sabiedribu-diskutet-par-vertibam.d?id=22496698#ixzz3hvAz8FFa><http://www.delfi.lv/news/national/politics/kulturas-kanona-veidotaji-aicina-sabiedribu-diskutet-par-vertibam.d?id=22496698#ixzz3hkEw1X1P> [skatīts 19.06.2015].

*kurām lepojamiem un kurām vajadzētu veidot ikviena Latvijas iedzīvotāja kultūras pieredzes pamatu, nodrošinot piederības izjūtu Latvijai”.*⁴⁰

4. „Vairākās citās Eiropas valstīs nacionālā kultūras kanona izveide šobrīd ir nozīmīga un aktuāla diskusiju tēma, kas aptver izglītības politiku un kultūras procesus sabiedrībā kopumā. Diskusijas par kultūras kanonu saistītas ar jautājumiem par globalizāciju, multikulturālu sabiedrību, savdabības saglabāšanu. Kultūra tiek akcentēta kā viena no tām jomām, kas var vienot sabiedrību, veicināt sapratni un toleranci. Izskanējuši ir arī viedokļi par nepieciešamību veidot kopīgu Eiropas Kultūras kanonu – tas parādītu Eiropas kultūru vienojošos elementus.”⁴¹

Gramatika, funkcionālās frāzes, atbalsta leksika

Divdabji ar *–ams, –amais*.

Salīdzinājuma un pamatojuma palīgteikumu lietošana.

Viedokļa raksturošanai nepieciešamā leksika: pozitīva, negatīva, emocionāli neitrāla attieksme.

Īpašības vārdu un divdabju noteikto un nenoteikto formu veidošana, lietošana.

Funkcionālās frāzes: *es piekrītu viedoklim, es uzskatu, ka ...; manuprāt, jāpiekrīt viedoklim, ka ...; ir izskanējis viedoklis; diemžēl; nav tik svarīgi, kā vērtē ... vissvarīgākais, man šķiet...*

Atbalsta leksika: *pazīstamais, ievērojamais, plašu atzinību guvušais*.

⁴⁰ Matisāne, Ilze. *Kas ir Kultūras kanons?* Pieejams: <http://www.lvportals.lv/visi/skaidrojumi/188452-kas-ir-latvijas-kulturas-kanons/> [skatīts 19.06.2015].

⁴¹ Turpat,

Pieejams: <http://www.lvportals.lv/visi/skaidrojumi/188452-kas-ir-latvijas-kulturas-kanons/> [skatīts 19.06.2015].